

ni ortaya koymuştur. Bu maddelerin diş ve ağız sağlığı yanında vücudun diğer organları üzerinde de olumlu etkiler yaptığı bilinmektedir. Batı'da misvakla ilgili incelemeler sonucunda bazı ilaç şirketleri misvak ağacının terkindeki maddelerden faydalanarak diş macunu imal etmişlerdir (Muhtâr Sâlim, s. 43; Rispler-Chaim, II/1 [1992], s. 13).

Erâk bitkisi yetiştiği ülkelerde halk arasında romatizma tedavisinde kullanılmakta, özellikle çekirdeğinden elde edilen yağ romatizma ağrılarına karşı iyi gelmektedir. Bu bitkinin yaprak ve meyvelerinin kuvvet verici, ateş düşürücü ve yaştırıcı, öksürük kesici, nefes ve ses açıcı, hâfizayı ve gözük güçlendirici, gaz söktürücü ve idrar arttırıcı özelliği de vardır.

Misvak şu şekilde hazırlanmaktadır: Çubuğun bir ucundan kabuk 1-2 cm. uzunlukta soyulur. Bu kısım bir süre suda bırakılarak yumuşatılır. Daha sonra hafifçe dövülerek uç kısımdaki lifler meydana çıkarılır. Gerekliğinde bu lifler keskin bir bıçakla bölünüp daha yumuşak bir fırça elde edilebilir. Misvak kullanımında hem liflerin sürtünmesiyle dişler temizlenmekte, hem misvakta bulunan kimyasal birleşiklerin antiseptik ve temizleyici özellikleri etkili olmaktadır. Bu sebeple liflerin uçları her gün ince bir kıymık şeklinde alınarak yaklaşık haftada bir fırça kısmı yenilenmelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Hanîfe ed-Dîneverî, *Kitâbü'n-Nebât* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Kahire 1973, II, 98, 123, 132, 152-153, 327, 348; Ebû'l-Hayr el-İşbîlî, *‘Umdu’l-‘İtibâb fi ma’rifeti’n-nebât* (nşr. Muhammed el-Arabî el-Hattâbî), Rabat 1410/1990, I, 53-54, 510; II, 555, 700, 740, 741, 772; İbnü'l-Baytâr, *Tenkihu'l-Câmi‘* (nşr. Muhammed el-Arabî el-Hattâbî), Beyrut 1990, s. 15, 63, 66, 72-73, 153, 225, 239, 302; Turhan Baytop, *Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi*, İstanbul 1984, s. 333; Muhtâr Sâlim, *et-Tıbbü'l-İslâmî beyne'l-‘aakide ve'l-ibdâf*, Beyrut 1408/1988, s. 425-432; Sâmi Sultân, “et-Tıbbü'l-vikâ‘î el-femevî ‘inde'l-‘Arab”, *Ebhâşü'n-nedveti'l-‘âlemiyyeti'r-râbi‘a li-târîhi'l-‘ulûm ‘inde'l-‘Arab*, Halep 1413/1992, s. 207-233; Mustafa Özer, *Salvadora Persica: Misvak Mucizesi*, İstanbul 2001; Ulusay Koryak, “İslâm Dünyasında Misvak”, *Ankara Dişhekimiği Bülteni*, I, Ankara 1966, s. 24; M. Ragai el-Mostehy v.dğr., “Siwak as Oral Health Device Preliminary Chemical and Clinical Evaluation”, *Hamdard Medicus*, XXVI/3, Karachi 1983, s. 41-50; V. Rispler-Chaim, “The Siwak: A Medieval Islamic Contribution to Dental Care”, *JRAS*, üçüncü seri, II/1 (1992), s. 13-20; Fr. Janot v.dğr., “Le siwak (batonnet frotte-dents), instrument à usages religieux et médical”, *Alsl*, XXXII (1998), s. 101-123.

TURHAN BAYTOP

□ FIKİH. Misvakın, yetiştiği bölgelerde eski zamanlardan beri kullanıldığı bilinmekle birlikte İslâm'ın gelişiyile kullanımı dinî bir görev olarak yaygınlık ve süreklilik kazanmış, müslüman tıp ve botanik bilginleri de eserlerinde bu ağacın özelliklerine dair bilgilere yer vermişlerdir.

Dört Sünnî mezheple Ca'feriyye ve Zeydiyye'ye göre dişleri misvakla temizlemek sünnettir (müstehap, mendup). Bazı kaynaklarda, Dâvûd ez-Zâhirî ve İshak b. Râhûye'ye göre misvak kullanmanın vâcip (farz) olup İshak b. Râhûye'nin misvaksız kılınan namazın sahih olmayacağını söylediği, buna karşılık Dâvûd ez-Zâhirî'nin misvak kullanmamayı namazın geçerliliğine engel görmediği kaydedilirse de (Mâverîdî, I, 83; İbn Kudâme, I, 133; Ebû Şâme el-Makdisî, s. 50; Bedreddin el-Aynî, V, 262) bu naklin doğru olmadığı anlaşılmaktadır (Nevevî, I, 271; Şevkânî, I, 124). Nitekim Zâhirîler'den İbn Hazm da misvakın müstehap olduğunu belirtmektedir (*el-Muhallâ*, II, 218, 219). Birçok sahâbînin rivayet ettiği, “Eğer müminlere (ümme-time) zorluk çıkaracak olmasaydım her namazda misvak kullanmalarını emrederdim” meâlindeki hadise (Buhârî, “Cum‘a”, 8; Müslim, “Tahâret”, 42; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 25) Resûlullah'ın kesin bir emir vermediği anlaşıldığından misvak kullanmak vâcip değil sünnet kabul edilmiştir. Ancak ulemâ, Hz. Peygamber'in sürekli uygulaması ve ısrarlı tavsiyeleri sebebiyle misvakın vâcip değilse de müekked bir sünnet sayıldığı hususunda ittifak etmiştir. Nitekim diğer bir rivayette bazı sahâbîlerin misvak kullanmadan Resûlullah'ın huzuruna çıktıkları ve onun kendilerine şöyle dediği kaydedilir: “Benim yanıma dişleriniz sararmış halde geliyorsunuz; misvak kullanın, eğer ümmetime zorluk çıkaracak olmasaydım her namazda abdest almalarını farz kıldığım gibi misvak kullanmalarını da farz kılarım” (*Müsned*, I, 214; III, 442; Hâkim, I, 146).

Hz. Peygamber'in, “Misvak hakkında o kadar emir aldım ki bu konuda Kur'an'da bir âyet incecini zannettim” sözü yanında (*Müsned*, I, 237, 307) on şeyin fitrattan olduğunu belirttiği hadiste genellikle temizliğe dair olan bu hususlar arasında misvak kullanmayı da zikretmesi (Müslim, “Tahâret”, 56; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 29); hayâ duygusu, güzel koku kullanılması ve misvak kullanmanın geçmiş peygamberlerin sünnetinden kabul edildiği dile getirmesi (*Müsned*, V, 421;

Tirmizî, “Nikâh”, 1); Hz. Âişe'ye Resûlullah'ın eve geldiğinde ilk yaptığı işin ne olduğu sorulduğunda dişlerini misvakla temizlediğini söylemesi (Müslim, “Tahâret”, 43-44; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 27) misvakın önemini vurgulayan diğer bazı hadislerdir. Yine kaynaklarda Resûl-i Ekrem'in hizmetini gören sahâbîler arasında misvakın taşıma ve onu kullanıma hazır tutma görevinin (sâhibü's-sivâk) Abdullah b. Mes'ûd'a verildiği (Buhârî, “Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebi”, 20; “İsti'zân”, 38) ve Resûlullah'ın ısrarlı tavsiyeleri sebebiyle sahâbîlerin yanlarında devamlı misvak bulundurdıkları kaydedilir.

Misvakın bazı durumlarda kullanılması özellikle istenmiştir. Hz. Peygamber'in misvak kullanılarak kılınan namazın misvaksız yetmiş namazdan daha faziletli olduğunu belirtmesiyle (*Müsned*, VI, 272; Hâkim, I, 146) her namaz kılındığında; “Eğer ümmetime zorluk çıkaracak olmasaydım her abdest alışlarında onlara misvakı emrederdim” rivayetine istinaden (*Müsned*, II, 460, 517) her abdest alındığında; onun geceyi her uykudan uyanışında misvak kullandığına dair rivayetten hareketle (Buhârî, “Vuđû”, 73; Müslim, “Tahâret”, 46-48; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 30) uykudan uyanıldığında; “Ağızlarınız Kur'an yoludur, onları misvakla temizleyin” hadisi sebebiyle (İbn Mâce, “Tahâret”, 7) Kur'an okurken; misvakın ağız temizleyici, Allah Teâlâ'yı hoşnut kılıcı olduğuna ve Cebrâil'in her gelişinde misvakı tavsiye ettiğine dair hadis dolayısıyla (*Müsned*, VI, 47, 62, 124, 238; İbn Mâce, “Tahâret”, 7) ağız kokutan yemek ve açlık gibi durumlar münasebetiyle misvak kullanmanın müekked sünnet olduğu belirtilmiştir.

Hadislerde geçen ifadelerden hareketle, abdest alırken misvak kullanmanın sünnet olduğu hususunda dört mezhep görüş birliğine varmakla birlikte Hanefîler, Mâlikîler ve bir görüşlerinde Şâfiîler bunu abdestin sünnetlerinden, Hanbelîler ve daha kuvvetli görüşlerinde Şâfiîler abdest dışında müstakil bir sünnet saymışlardır. Bunun sonucu olarak ilkinde göre besmeleden sonra, diğerine göre besmeleden önce misvak kullanılır. Bazı âlimler ayrıca farz, vâcip veya nâfile her namazda misvakın sünnet olduğunu söylerken bir kısmı farz namazda kullanılmıyorsa ona tâbi sünnetlerde gerek olmadığını, bir kısmı abdest sırasında misvak kullanılması halinde namaz kılarken ayrıca gerekmediğini, bazıları da abdestle namaz arasına örfen uzun sayılabilecek

MISVAK

bir zaman girmişse misvak kullanılabileceğini belirtmişlerdir.

Hz. Peygamber'in uygulamasını ve ilgili hadislerin mutlak ifadesini esas alan fukahanın çoğunluğuna göre misvak kullanmanın hükmü oruçlu kişi için de aynıdır. Buna karşılık bir rivayette Ahmed b. Hanbel, Şâfîi ve diğer bazı âlimler öğleden yahut ikindiden sonra, İmam Mâlik ise ıslak şekilde misvak kullanmanın oruçlu için mekruh olduğunu söylemişlerdir.

Kâdî İyâz, Resûlullah'ın eve geldiğinde ilk yaptığı işin dişlerini misvakla temizlemek olduğuna dair hadisten Resûlullah'ın sıkça misvak kullandığını, gece ve gündüz birer defayla yetinmediğini, ayrıca onun uygulamalarından misvakı insanların toplu halde bulunduğu yerlerde değil evde kullanmak gerektiğinin anlaşıldığını belirtir. Ebû Şâme, avamdan bazı kişilerin camiye misvak getirip her namaz kılıştı kullanmalarının hoş olmadığı yolundaki kanaatini desteklemek üzere bu yoruma yer vermektedir (*es-Sivâk*, s. 72). Eğitim ve âdâbla ilgili eserlerde de bir yandan temizliğe özen gösterme çerçevesinde misvak kullanmanın önemine (Abdülhay el-Kettânî, II, 402-403), öte yandan kişinin topluluk içinde kürdanla dişlerini temizlemesinin uygun olmadığına (Gazzâlî, s. 311) dikkat çekilmiştir.

Fukahâ, erâk ağacından yapılan misvakın kullanılmasını daha faziletli saymakla birlikte diğer bitki vb. şeylerden de diş temizleme araçları yapılabileceğini veya bazı hadislerde de geçtiği üzere (İbn Kudâme, I, 138; Bedreddin el-Aynî, V, 263) parmakların bu amaçla kullanılabileceğini belirtmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, I, 214, 237, 307; II, 460, 517; III, 442, 445; V, 421; VI, 47, 62, 124, 238, 272; Buhârî, "Cum'a", 8, "Vuđû", 73, "Şavm", 3, 9, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebî", 20, "İstîzân", 38; Müslim, "Tahâret", 42-44, 46-48, 56, "Şiyâm", 163-164; İbn Mâce, "Tahâret", 7; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 25, 27, 29, 30; Tirmizî, "Tahâret", 18, "Şavm", 29, "Nikâh", 1; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 146; Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebir* (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1414/1994, I, 82-86; İbn Hazm, *el-Muhalââ*, II, 218, 219; Gazzâlî, *Âdâbü's-şuħbe ve'l-mu'aşere* (nşr. M. Suûd el-Maînî), Bağdad 1984, s. 311; İbn Kudâme, *el-Mugnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh M. el-Hulv), Riyad 1419/1999, I, 133-139; Ebû Şâme el-Makdisî, *es-Sivâk ve mâ eşbehe zâke* (nşr. Ahmed el-İsevî – Ebû Huzeyfe), Tanta 1410/1990; Nevevî, *el-Mecmû'*, I, 267-283; İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Tıbbü'n-nebevî* (nşr. Abdülganî Abdülhâlik), Kahire 1377/1957, s. 248-250; İbnü'l-Murtazâ, *el-Baħrû'z-zehhâr*, San'a 1409/1988, I, 72-75; Bedreddin el-Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Kahire 1392/

1972, III, 67-71; V, 261-267; Ebû Saïd el-Hâdimî, *Risâle fi mesnûniyyeti'l-misvâk* (nşr. Konevî Abdülbâsir Efendi, *Mecmû'atü'r-resâ'il* içinde), İstanbul 1302, s. 235-239; İbn Uşfûr el-Bahrânî, *el-Hadâ'iku'n-nâzıra*, Beyrut 1405/1984, II, 154-156; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, I, 123-130; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muħtâr* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali M. Muavvaz), Beyrut 1415/1994, I, 235-236; Muhtâr Sâlim, *et-Tıbbü'l-İslâmî beyne'l-akide ve'l-ibdâ'*, Beyrut 1408/1988, s. 425-432; Sâmi Sultân, "et-Tıbbü'l-vi-kâ'î el-femevî 'inde'l-'Arab", *Ebhâşü'n-nedveti'l-'âlemiyyeti'r-râbi'a li-târîhi'l-'ulûm 'inde'l-'Arab*, Halep 1413/1992, s. 207-233; Abdülhay el-Kettânî, *Hiz. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibü'l-idâriyye* (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 169, 242; II, 311, 402-403; Fr. Janot v.dğr., "Le siwâk (bâtonnet frotte-dents), instrument à usages religieux et médical", *Asi*, XXXII (1998), s. 101-123; A. J. Wensinck, "Miswâk", *EJ²* (İng.), VII, 187; M. Rizâ Ensârî, "Sivâk", *DMT*, IX, 313-315; "İstiyâk", *Mv.F*, IV, 136-144.

▲ AHMET ÖZEL

MİSVER b. MAHREME

(المسور بن مخزومة)

Ebû Abdirrahmân el-Misver b. Mahreme
b. Nevfel el-Kureşî
(ö. 64/683)

Sahâbî.

Hicretten iki yıl sonra Mekke'de dünyaya geldiği anlaşılmaktadır. Kureyş kabilesinin Benî Zühre koluna mensuptur. Mekke fethinde (20 Ramazan 8 / 11 Ocak 630) İslâm'ı kabul eden babası fetihten hemen sonra zilhicce ayında Misver'i Medine'ye götürdü. Daha önce hicret etmiş olan annesi Âtike (veya Şifâ) Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşidir. Misver'in tâbiînden olduğu görüşü doğru değildir. Zira Resûl-i Ekrem vefat ettiğinde sekiz yaşında olan Misver'in, Vedâ hacci sırasında hac menâsikini çok yakınında bulunduğu Resûlullah'tan bizzat öğrendiği ve uyguladığı belirtilmektedir. Abdest almakta olan Resûlullah'ın elbisesinin üst kısmını bir yahudinin teşvikiyle yukarıya doğru toplayarak onun sırtındaki nübüvvet mührünü görmüş, bunu farkederek Hz. Peygamber geriye dönüp Misver'e tebesüm ederek yüzüne bir avuç su atmıştır.

Misver'in, yerine seçilecek halifeyi belirlemek için Hz. Ömer'in tayin ettiği şûrâ heyetinde yer alan dayısı Abdurrahman b. Avf'a bu hususta yardımcı olduğu ve toplantının onun evinde yapıldığı zikredilmiştir. Kâdisiye Savaşı'na (15/636) katılan Misver savaş sonrasında yakut ve zebircetle süslü altın bir ibrik bulmuş, bir İranlı'nın bunu 10.000 dirheme satın almak istemesi üzerine kıy-

metli bir şeye sahip olduğunu anlayarak durumu ordu kumandanı Sa'd b. Ebû Vakkâs'a bildirmiş, o da ibriği Misver'e hediye etmiş, ancak daha sonra 100.000 dirheme satarak parasını ona vermiştir. Hz. Osman, evi muhasara edildiğinde Şam Valisi Muâviye'yi durumdan haberdar edip yardım istemesi için elçi olarak Misver'i göndermişti. Bir defa da Muâviye'nin halifeliği sırasında ona giden heyette yer alan Misver, Muâviye'nin ölümüne kadar (60/680) Medine'den ayrılmadı; ancak onun yerine geçen oğlu Yezid'e biat etmek istemediği için Mekke'ye göç ederek oraya yerleşti. Harre Savaşı'ndan sonra Yezid tarafından Abdullah b. Zübeyr'in üzerine gönderilen kuvvetlere karşı yapılan savaşta İbnü'z-Zübeyr'i destekledi ve onun başdanışmanı oldu. Husayn b. Nümeyr kumandasında Mekke'ye saldıran Yezid birlikleri mancınıkla taş ve yağlı pıçavralar atarak Kâbe'de yangın çıkardıkları sırada Hicr'de namaz kılmakta olan Misver yüzüne isabet eden bir taşla yaralandı; beş gün sonra da 64 Rebülâhîrinin başlarında vefat etti (Kasım 683 sonları); Abdullah b. Zübeyr'in kıldırıldığı cenaze namazının ardından Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Misver'in 73'te (692) öldüğüne dair rivayet doğru değildir.

Mekke dışında geçirdiği her gün için Mekke'ye döndüğünde yedi tavaf yapıp iki rek'at namaz kıldığı ve sürekli oruç tuttuğu rivayet edilen Misver, Medine'nin meşhur fakihlerinden sonra en çok fetva veren kimseler arasında sayılmaktadır. Bizzat Hz. Peygamber'den hadis işitmesinin yanı sıra başta babası ve dayısı Abdurrahman b. Avf olmak üzere Hulefâ-yi Râşidîn, Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Muhammed b. Mesleme ve Mugire b. Şu'be gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiş, Hz. Ömer'den uzun süre faydalanmıştır. Kendisinden kızı Ümmü Bekir, oğlu Abdurrahman ile Saïd b. Müseyyeb, Hz. Hüseyin, Ebû Ümâme, İbn Ebû Müleyke, Urve b. Zübeyr gibi şahıslar hadis öğrenmiştir. *Kütüb-i Sitte*'de yer alan rivayetlerinin tamamı on iki olup ikisi hem Buhârî hem Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhîh*'lerinde, biri sadece Buhârî'nin, dördü sadece Müslim'in eserinde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 255; Müslim, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 95; İbn Şihâb ez-Zührî, *el-Meğâzî* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1980, s. 169; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 383; III, 125, 132-134; V, 91, 93, 160, 179; VIII, 52, 223; Ebû Zür'a ed-Dimaşkî, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Nî'metullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, I, 308-309; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1399-1400; İbnü'l-